

УДК 81'243:378.016:033-028.31

Карпенко С.Д.
Білоцерківський національний аграрний університет

ФОРМУВАННЯ НАВИЧКИ ЧИТАННЯ ТА РОЗУМІННЯ УКРАЇНОМОВНОГО ТЕТСТУ У СТУДЕНТІВ-ІНОЗЕМЦІВ

Анотація. В статті розглядаються питання формування навички читання та розуміння україномовного тексту студентами-іноземцями під час навчання на курсах доузізвської мовної підготовки. Акцентовано на способах роботи з текстами рівнів складності А1, А2 та В1. Опримальна робота з текстами поділена на п'ять сходинок, що відповідають різним способам роботи викладача зі студентами. Перші дві сходинки є підготовчими до читання і формують навичку розпізнавання букв, складів та слів. Наступні три сходинки відповідають рівням складності текстів (А1, А2, В1) і навчають не тільки читати і розуміти прочитане, а й коригувати власне мовлення студентів. Також дослідження визначає складові процесу навчання читання з урахуванням зовнішніх та внутрішніх чинників атмосфери спілкування. Звернуто увагу на досягнення кооперації під час занять та умотивованості індивідуальної потреби студентів у навчанні читання.

Ключові слова: методика, навчання, комунікація, українська мова як іноземна, читання, рівні складності текстів: А1, А2, В1.

Карпенко С.Д.
Bila Tserkva National Agrarian University

READING AND UNDESTANDING SKILLS FORMATION AMONG THE FOREIGN STUDENTS

Summary. The article deals with the issues of formation of reading and comprehension skills of Ukrainian-language text by the foreign students while studying at pre-university language training courses. The emphasis is on methods of working with texts of different level A1, A2 and B1. Occupational work with texts is divided into five steps, which correspond to different ways of work of the teacher with students. The first two steps are preparatory to reading and form the skill of recognizing letters, syllables and words. The next three steps correspond to the levels of complexity of texts (A1, A2, B1) and teach not only to read and understand read, but also to correct their own student speech. The method of processing each text is the same for all levels of difficulty: translation, discussion, reproduction of the same as the author's substitutions. An important component for understanding the text is the answer to the question that later becomes markers when reading the text. Separately, the article focuses on working with texts of instructive character and official-business style of speech. The proposed methodology was tested in five groups of foreign students who studied for 6-9 months and gave a positive result. It is noted in the conclusions that the constant return to texts of different levels of difficulty (A1, A2, B1) forms students the skill of understanding and replacing linguistic constructions in the text, as well as contributing to "tightening" the reading of weaker students. At the end of the language learning course, students were well versed in the B1 text exam. However, the selection of test tasks varied between levels A2 and B1. The components of the learning process for reading are determined, taking into account the external and internal factors of communication. The attention is paid to the achievement of co-operation during the classes and the motivation of the students' individual needs in learning reading. To date, the teaching methodology for reading foreign students has already been developed. A large number of publications and practical tips are the basis for further improvement of individual elements, techniques and ways of reading a foreign language test.

Keywords: methodology, teaching, communication, Ukrainian as a foreign language, reading, text levels: A1, A2, B1.

Постановка проблеми. Сьогодні університети України приймають до лав студентства іноземних громадян, які мріють про отримання дешевої та якісної освіти. Такі кроки покликані внутрішніми чинниками, пов'язаними із виборванням ВНЗ статусу національного. Проте, виникли нові внутрішні проблеми, що полягають у тому, як саме надати іноземному студенту можливість засвоїти базові знання зі спеціальності, яку він обрав. Одним зі способів вирішення цього питання стало обов'язкове навчання іноземного студента на курсах української мови на факультетах доузізвської підготовки. Навчити такого майбутнього студента читати, писати та розуміти мовне середовище стало наріжним каменем кожного викладача і педагога, який вирішив долучитися до справи інтернаціоналізації української мови. Кількість навчальних годин за Держстандартом 2018 року становить 740 годин [3], які прерога-

тивно розподіляються за чотирма видами навчальної діяльності: письмово, говоріння, аудіювання та читання за рівнями володіння мовою А1, А2 та В1 (це максимальний рівень підготовчих курсів). Формування навички читання та розуміння прочитаного у студентів-іноземців і стало об'єктом нашого дослідження. Адже людина у своєму житті більше сприймає інформацію ніж продукує. Комунікативна лінгвістика визначає фактори говоріння і мовчання співвідношенням 1 : 23, де 1 – це говоріння, 23 – мовчання, тобто процес сприйняття інформації.

Мета нашої публікації полягає у виявленні оптимальних способів роботи з текстами рівнів складності А1, А2 та В1.

За твердженнями науковців, які досліджують методику навчання, читання є репетивним видом мовленнєвої діяльності зі сприйняттям та розумінням письмового тексту. Візуальне сприйняття тексту вимагає досвіду, який полягає

як у зовнішньому розпізнанні знаків, так і у внутрішньому, словесному навантаженні слова, словосполучення та речення. Завершальним етапом при цьому стає символічне розуміння усього тексту та авторської думки. Ускладнюється цей процес тоді, коли перед нами текст чужої для нас мови. Часто вирішення зовнішніх і внутрішніх чинників компенсується тут інтуїтивним співставленням чужої мови з рідною, коли слова і фрази у своєму прочитанні та розумінні ідентифікуються за певними правилами. Знання правил допомагає у роботі з чужомовними текстами, проте не завжди точно розкриває внутрішній зміст.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Усебічний розгляд проблем щодо викладання української мови як іноземної знаходимо на сторінках переважно наукових фахових видань з філології та збірників матеріалів конференцій. Так, принципи оптимізації та інновацій у викладанні української мови як іноземної розглядала Т. Касьяненко [8]; критерії визначення рівня володіння українською мовою як іноземною пропонувала Д. Мазуряк [9]; шляхи вирішення проблем у навчанні іноземних громадян у ВНЗ України торкалися Г. Тохтар та А. Кулик [11]; способи викладання української мови різним категоріям іноземних студентів презентували Л. Бей та О. Тростинська [1]; використання різних видів мовленнєвої діяльності на заняттях з української мови для студентів з базовим знанням англійської мови знаходимо у публікації Г. Звягіної [4]. Крім цього, окремим модулем у навчанні іноземних студентів постає озвучення з діловими паперами. Методичні поради з цього питання пропонує Л. Філюк [12], а зразки джерел можна знайти у наших методичних вказівках за модулем «Ділова українська мова» [7]. Також обов'язковим елементом курсу є читання та розуміння художнього тексту, який розкриває національний колорит мови. Про значення художнього тексту в курсі української мови як іноземної писала С. Шевченко [16]. У практичних порадах до навчання читанню педагоги звертаються до надбаних шкільництва. Де вже ґрунтовно описані методичні прийоми навчання іноземної мови дітей (С. Фоломкина [13]). З поширенням комп'ютеризації навчального процесу та використанням дистанційних форм роботи викладача зі студентом, з'являються описи освітніх можливостей інтернет-технологій у вивченні мови як іноземної. Про це свідчать публікації І. Довгого [2], Л. Мацько й Т. Кудіної [10]. Збірники текстів для читання складаються колективами викладачів факультетів доузовівської підготовки майже всіх університетів, які працюють з іноземними студентами. Зокрема, це навчальні посібники за редакцією Г.Д. Швець [14; 15], де вміщено тексти та завдання до них, а також методичні поради для викладачів щодо організації занять. Нами було упорядковано збірники текстів для читання різних типів складності (А1, А2, В1) (С. Карпенко [5; 6]). Зупинимося детальніше на цьому виданні. Рівень текстів у збірнику відповідає Держстандарту МОН України (2017) з вивчення української мови як іноземної – від «початкового» (А1) до «врівноваженого» (В1). У текстах представлено таку тематику: «Я і моя родина», «Мої друзі», «Моє хобі», «Домашні улюбленці», «Дні тижня», «Їжа», «Покупки», «Розпорядок дня», «Пори року»,

«Бібліотека», «Університет», «Правила поведінки», «Робота», «Моя квартира», «Мій друг закордон», «Країни», «Екскурсія», «Банк», «Пошта», «Транспорт», «Оголошення», «Українознавство», «Пізнаємо Україну через народну творчість», «Привітання зі святом». Запропоновані тексти для читання студентам-іноземцям спрямовані на актуалізацію усіх знань, умінь та навичок, отриманих під час занять іншого типу (говоріння, аудіювання, слухання). Тексти поділено на тематичні групи та розташовано за шкалою складності (від простого до складного). Тому в одній групі зустрічаються тексти рівнів А1, А2, В1. Кожен текст має рубрику «Запитання до тексту», що дозволяє визначити рівень розуміння студентом інформації поданої в ньому та сприятиме такому виду роботи з текстом як переказування.

За спостереженнями Л. Філюк, основними завданнями при читанні є інформативність та естетичне задоволення. Цей вид діяльності передбачає: автоматизм дій, підвищену увагу до змісту (вилучення інформації), економічність (зустріла читача адекватні меті читання). Дослідниця поділяє вправи для читання на три види: *передтекстові* (спрямовані на формування психологічних механізмів читання і подолання можливих лексико-граматичних та лінгвокультурних труднощів тексту); *притекстові* (спрямовані на формування комунікативної установки на читання); *післятекстові* (спрямовані на розвиток умінь усвідомлення тексту як єдиного смислового цілого) [12]. Взявши до уваги ці методичні підходи, ми розробили детальніше схему формування у студента-іноземця навички читання.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Уявлення про те, як добре іноземні студенти повинні читати на кінець навчального курсу з української мови досить різне. Єдиним критерієм та орієнтиром у цьому став Держстандарт [3], що дозволив підійти до проблеми теоретично і практично, оцінивши як власні, так і чужі, закордонні методичні надбання. Звертаючи увагу на читання як базову навичку при навчанні мови, зупинимося на описі власного досвіду. За два роки роботи з іноземними студентами, які вивчають українську мову як іноземну на факультеті доузовівської підготовки, нам вдалося обрати оптимальний спосіб для формування у студентів навички читання іноземного тексту. Методика навчання читанню була апробована у г'яти групах кількістю від 10 до 15 осіб. Методологічною допомогою стали підручники «Кроку» та статті з Інтернету, а також курси підвищення кваліфікації.

Виклад основного матеріалу. Умовно етапи формування у студента-іноземця навички читання та розуміння тексту ми назвали *сходінками*. *Перша сходина* – це передтекстові вправи, що полягали у навчанні читання абетки та складів. Одночасно з прочитанням складів, вводилися короткі односкладові, двоскладові та трискладові слова. Вправи на прочитання слова супроводжувалися переказом на рідну мову та запам'ятовуванням (введенням до активного словника лексики). Лексична база охоплювала такі теми: «Я і моя родина», «Мої друзі», «Продукти харчування». За частинами мови це були: іменники, займенники, дієслово бути у те-

періньому часі (с). Також важливим на цьому етапі стало знання і розуміння запитальних фраз типу: *хто це? що це? де?* Для проходження першого етапу формування навички читання достатньо 2-3 уроки. Дуже важливо тут досягнути кооперації у відносинах зі студентами, чіткої мотивації у них до читання.

Друга сходинка передбачала своїм завданням прочитання простих фраз побутового змісту, що були погруповані у невеликі за обсягом тексти, які пофразово перекладалися студентами рідною мовою та обговорювалися у групі для уточнення змісту. Такий спосіб роботи з фразами був обраний з огляду на те, що в групах були студенти англкомовні, франкомовні та іспаномовні. Фраза перекладалася кількома мовами. Студенти доносили її зміст один одному за потреби. За часом такий переклад однієї фрази тривав 2-3 хвилини. Після прочитання та обговорення, ефективними були вправи на відтворення зразка із заміною займенника (особові, вказівні) та створення власного тексту, в якому варіювалися іменники відповідно до тематики. Так зване, формування шаблону читання та сприйняття текстів.

Третя сходинка – це робота з текстами рівня А1. Поступове оволодіння лексикою різної тематики («Кольора», «Числа», дєслава: *читати, писати, слухати, говорити, казати, мати, бути, хотіти, подобатися*) та паралельне вивчення граматики мови дозволило працювати з текстами рівня А1. Спосіб опрацювання кожного тексту аналогічний до описаного на початку (переклад, обговорення, відтворення аналогічного із авторськими замінами). Важливим компонентом для розуміння тексту є відповідь на запитання. Прочитання і розуміння запитання – це окремі завдання. На початку роботи із запитаннями варто багаторазово повертатися до їх розуміння та доведення до автоматизму реакції на запитання певного типу з увагою на питальному слові (*як, коли, хто, що, скільки, чому*). Важливо, щоб заняття мало кооперативний характер, дискусійний, з чіткою мотивацією до навчання. На організації такого заняття впливають зовнішні, вторинні чинники, які в подальшому зроблять урок місцем для дружнього спілкування. Це – розташування столів у класі. Оптимальним на уроках читання є один круглий стіл, за яким учні і вчитель почуватимуться рівноправними партнерами, з ведучою роллю вчителя.

Четверта сходинка. Коли лексика учнів досягає 500-1000 слів, розпочинається робота з текстами рівня А2. На цьому етапі відбувається введення в текст конструкцій типу «*тому що*». Також починає працювати зіставний аспект текстів, коли паралельно для прочитання у групі пропонуються тексти рівнів А1 та А2 із акцентом на індивідуальній роботі з учнями. Слабшим учням пропонуються тексти А1, а сильнішим А2. У такий спосіб відбувається «підтягування» слабших учнів, тому що вони стають учасниками обговорення складніших текстів. Постійне коливання на уроках між текстами А1 та А2 триває до повного вирівнювання навички читання і розуміння текстів рівня А2.

П'ята сходинка. Перехід до читання текстів рівня В1 також тривав. На цьому етапі важливими є знання граматики. Проте, на них

акцентується лише тоді, коли учні не можуть правильно зробити переклад фрази. При поступовому читанні текстів різної тематики одного рівня складності відбувається накопичення активної лексики. Труднощі у розумінні прочитаного виникають переважно на синонімічному рівні слова та словосполучення. Тексти рівня В1 читаються паралельно з текстами рівня А2. Під час читання та вивчення текстів інструктивного характеру, доцільним є паралельне подання текстів за рівнями А1 та В1. Такий аспект вивчення простих і складних лексико-граматичних конструкцій дозволяє сформувати навичку смислового прочитання фраз, що мають простий відповідник (заміна фрази одним словом).

Тексти рівня В1 у навичці читання фактично ставали завершальними у підготовчому курсі вивчення української мови. Частково робилася спроба прочитання спецтекстів, відповідно до майбутнього фаху студентів, але це було несистематично, окремими випадками. Загалом, читання і розуміння текстів різних функціональних стилів відбувалося з перевагою на науково-популярних та публіцистичних. Тексти офіційно-ділового стилю вивчалися окремим модулем. До інструктивних текстів підбиралися розмовно-побутові та художні. Наприклад, реюме читалося паралельно з діалогом «Співбєсєда при влаштуванні на роботу», автобіографія – з розповіддю про себе та свою родину.

Отже, постійне повернення до текстів різного рівня складності (А1, А2, В1) формує навичку розуміння та заміщення мовних конструкцій у тексті, а також сприяє «підтягуванню» у читанні слабших учнів. На кінець курсу вивчення мови, студенти добре справлялися під час іспиту з текстами рівня В1. Проте, пльбір тестових завдань коливався між рівнями А2 та В1.

Що ж до текстів художнього стилю, то вони вимагають певної підготовленості читача. Подання текстів цього функціонального стилю ефективне при володінні іноземними студентами «мінімальним рівнем зрілості читання» [16]. Користь художнього читання виявляється у формуванні та розвитку пізнавальної активності, знайомстві з культурою народу, мову якого вивчають та як стимуляція розумової діяльності (уяви, асоціативного мислення, емоцій; підвищення рівня знання мовних норм, культури мовлення, чуття мови; формування мовленнєвих навичок та вмінь під час читання та говоріння). Негативними факторами під час читання художнього тексту є складність для розуміння, присутність діалектизмів, жаргонної лексики та авторськїх неологізмів, що призводять до нестандартності будови, особливостей тексту, емоційності.

Ще одним питанням, яке постійно порушують науковці під час навчання іноземній мові, це – вилучення мови посередника з навчального процесу. Цього досягають шляхом відтворення мовного середовища, постійній практиці та комунікативно-вольових якостей вчителя. Вилучення мови-посередника (за Т. Касьяненко) досягається шляхом семантизації лексики за допомогою наочності, глумачень, синонімів, антонімів, гіпонімів, наведення ряду спільнокореневих слів, з'ясування морфемного складу слова, використання мовленнєвих зразків і моделей, які розши-

рюються у процесі вивчення мови [5]. Все це сприятиме формуванню у студента мовної здогадки та інтуїції, свідомому відтворенню вивченого матеріалу (автоматичне реагування на ситуацію) та корегуванню його залежно від мети, умов мовленнєвої ситуації чи позиції співорозмовника.

Висновки та пропозиції. З огляду на порушену нами тему, можливими стають наступні висновки:

1) нині вже достатньо розроблена методика навчання читанню іноземних студентів. Велика кількість публікацій та практичних порад становлять базу для подальшого удосконалення окремих елементів, прийомів та способів читання чужомовного тексту;

2) за нашими спостереженнями, формування навички читання проходить п'ять сходинок.

Кожна з яких має конкретні завдання та передбачає успіхи у практичному застосуванні;

3) рівні текстів А1, А2, В1 ефективно завоюються завдяки наскрізній тематиці, що охоплює максимально потреби побуту та навчальної діяльності студента-іноземця;

4) вагомим аргументом у здобутті навички читання та розуміння тексту є мотивація студента до навчання та кооперативний характер спілкування між викладачем і студентом.

Враховання всіх довгочасних та внутрішніх чинників формування навички читання та розуміння тексту безумовно дає позитивні результати. Перспективними у методиці цього виду діяльності залишаються способи подання матеріалу, засоби реалізації набутих навичок та оптимальний час для досягнення позитивних результатів.

Список літератури:

1. Бей Л.Б. Проблеми викладання української мови різним категоріям іноземних студентів. *Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти на сучасному етапі: Міжпредметні зв'язки*. Вип. 12. Харків : Константа, 2008. С. 48–59.
2. Довгий І. Освітні можливості інтернет-технологій у вивченні мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2011. Вип. 6. С. 268–271.
3. ДСТУ «Українська мова як іноземна. Рівні загального володіння та діагностика» 2018. Укладачі : Данута Мазурик (ЛНУ ім. Івана Франка), Олександра Антонів (ЛНУ ім. Івана Франка, ГО «Центр україністики»), Олена Синчак (Український католицький університет), Галина Бойко (НУ «Львівська політехніка», МІОК).
4. Звягіна Ганна. Використання різних видів мовленнєвої діяльності на заняттях з української мови для студентів з базовим знанням англійської мови. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2014. Вип. 10. С. 129–135.
5. Карпенко С.Д. Українська мова як іноземна. Змістовий модуль «Читання». Рівень складності А1: методичні вказівки для аудиторної та самостійної роботи студентів підготовчого відділення. Біла Церква : ВПЦ БНАУ, 2018. 106 с.
6. Карпенко С.Д. Українська мова як іноземна. Змістовий модуль «Читання». Рівні складності А2, В1: методичні вказівки для аудиторної та самостійної роботи студентів підготовчого відділення. Біла Церква : ВПЦ БНАУ, 2019. 260 с.
7. Карпенко С.Д., Погоріла С.Г. Українська мова як іноземна. Змістовий модуль «Ділова українська мова»: методичні вказівки для аудиторної та самостійної роботи студентів підготовчого відділення. Біла Церква : ВПЦ БНАУ, 2019. 29 с.
8. Касьяненко Т.А. Викладання української мови як іноземної: принципи оптимізації та інновації. *Вопросы духовной культуры. Филологические науки*. 2011. С. 7–10.
9. Мазурик Данута. Критерії визначення рівня володіння українською мовою як іноземною. *Вісник Львівського університету*. 2009. Вип. 4. С. 27–34.
10. Масько Л. Інноваційні технології викладання української мови як іноземної на підготовчому відділенні університету. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2011. Вип. 6. С. 229–238.
11. Тохтар Г.І. Проблеми навчання іноземних громадян у ВНЗ України та шляхи їх вирішення. *Сучасні технології підготовки фахівців в умовах подальшого розвитку вищої освіти України*: матеріали міжнародної науково-методичної конференції. Харків : ХНАДУ, 2005. С. 314–316.
12. Філюк Л.М. Українська ділова мова для іноземців: вивчення будівельної термінології. *Мова*. 2015. № 23. С. 155.
13. Фоломкина С.К. Обучение чтению. *Методика обучения иностранным языкам в средней школе / Гез Н.И., Ляховицкий М.В., Миролубов А.А.* Москва, 1982. 120 с. С. 67–82.
14. Швець Г.Д. Знайомтеса: Київ. Навчальний посібник з української мови для студентів-іноземців. Київ : Видавель Федоров О.М., 2011. 240 с.
15. Швець Г.Д., Торчинська Ю.О., Литвінчук А.О. Читаємо українською. Навчальний посібник з української мови для студентів-іноземців. Випуск 1 / за редакцією Г.Д. Швець. Київ : Фенікс, 2012. 112 с.
16. Шевченко С. Художній текст в курсі української мови як іноземної. *Теорія і практика викладання української мови як іноземної*. 2007. Вип. 2. С. 219–221.

References:

1. Biei L.B. (2008). Problemy vykladannia ukrainskoi movy riznym katehoriiam inozemnykh studentiv [Problems of teaching the Ukrainian language to different categories of foreign students]. *Vykladannia mov u vyshchikh navchalnykh zakladakh osvity na suchasnomu etapi: Mizhpredmetni zvyazky*. Vyp. 12. Kharkiv : Konstanta, pp. 48–59.
2. Dovhyi I. (2011). Osvitni mozhyvosti internet-tekhnolohii u vyvchenni movy yak inozemnoi [Educational possibilities of Internet technologies in the study of language as a foreign language]. *Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi*. Vyp. 6, pp. 268–271.
3. DSTU «Ukrainska mova yak inozemna. Rivni zahalnoho volodinnia ta diahnozytika» (2018) [DSTU, «Ukrainian as a Foreign Language. Levels of general possession and diagnostics»]. Ukladachi : Danuta Mazuryk (LNU im. Ivana Franka), Olexsandra Antoniv (LNU im. Ivana Franka, HO «Tsentr ukrainistyky»), Olena Synchak (Ukrainskyi katolytskyi universytet), Halyna Boiko (NU «Lvivska politekhnika», MIOK).
4. Zviahina Hanna (2014). Vykorystannia riznykh vydiv movlennievoi diialnosti na zaniattakh z ukrainskoi movy dlia studentiv z bazovym znanniam ahnliiskoi movy [Use of various types of speech activities in Ukrainian language classes for students with basic English language skills]. *Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi*. Vyp. 10, pp. 129–135.

5. Karpenko S.D. (2018). Ukrainska mova yak inozemna. Zmistovyi modul «chytannia». Riven skladnosti A1: metodychni vkazivky dlia audytornoi ta samostiinoi roboty studentiv pidhotovchoho viddilennia [Ukrainian as a foreign language. Content module "Reading". A1 difficulty level: guidelines for classroom and independent work of students at the preparatory department]. Bila Tserkva : VPTs BNAU, 106 p.
6. Karpenko S.D. (2019). Ukrainska mova yak inozemna. Zmistovyi modul «chytannia». Rivni skladnosti A2, V1: metodychni vkazivky dlia audytornoi ta samostiinoi roboty studentiv pidhotovchoho viddilennia [Ukrainian as a foreign language. Content module "Reading". Levels of complexity A2. B1: methodical instructions for classroom and independent work of students at the preparatory department]. Bila Tserkva : VPTs BNAU, 260 p.
7. Karpenko S.D., Pohorila S.H. (2019). Ukrainska mova yak inozemna. Zmistovyi modul «Dilova ukrainska mova»: metodychni vkazivky dlia audytornoi ta samostiinoi roboty studentiv pidhotovchoho viddilennia [Ukrainian as a foreign language. Semantic module "Business Ukrainian Language": methodical instructions for classroom and independent work of students at the preparatory department]. Bila Tserkva : VPTs BNAU, 29 p.
8. Kasianenko T.A. (2011). Vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi: pryntsyipy optymizatsii ta innovatsii [Teaching Ukrainian as a Foreign Language: Principles of Optimization and Innovation]. Voprosy dukhovnoi kultury. Fylolohicheskye nauky. Pp. 7–10.
9. Mazuryk Danuta (2009). Kryterii vyznachennia rivnia volodinnia ukrainskoiu movoiu yak inozemnoiu [Criteria for determining the level of proficiency in Ukrainian as a Foreign Language]. Visnyk Lvivskoho universytetu. Vyp. 4. Pp. 27–34.
10. Matsko L. (2011). Innovatsiini tekhnologii vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi na pidhotovchomu viddilenni universytetu [Innovative Technologies of Teaching Ukrainian as a Foreign Language at the Preparatory Department of the University]. Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi. Vyp. 6. Pp. 229–238.
11. Tokhtar H.I. (2005). Problemy navchannia inozemnykh hromadian u VNZ Ukrainy ta shliakhy yikh vyrishennia [Problems of teaching foreign citizens in higher educational institutions of Ukraine and ways of their solution]. Suchasni tekhnologii pidhotovky fakhivtsiv v umovakh podalshoho rozvytku vyshchoi osvity Ukrainy: materialy mizhnarodnoi naukovo-metodychnoi konferentsii. Kharkiv : KhNADU. pp. 314–316.
12. Filiuk L.M. (2015). Ukrainska dilova mova dlia inozemtsiv: vyvchennia budivnelnoi terminologii [Ukrainian Business Language for Foreigners: Study of Building Terminology]. Mova, Vol. 23, p. 155.
13. Folomykina S.K. (1982). Obuchenye chtenyiu [Reading training]. Metodyka obuchenya ynostrannym yazykam v srednei shkole / Hez N.Y., Liakhovyt'skyi M.V., Myroliubov A.A. Moskva. 120 p. Pp. 67–82.
14. Shvets H.D. (2011). Znaiomtesia: Kyiv. Navchalnyi posibnyk z ukrainskoi movy dlia studentiv-inozemtsiv [Meet Kiev. Ukrainian language manual for foreign students]. Kyiv : Vydavets Fedorov O.M. 240 p.
15. Shvets H.D., Torchynska Yu.O., Litvinchuk A.O. (2012). Chytaino ukrainskoiu. Navchalnyi posibnyk z ukrainskoi movy dlia studentiv-inozemtsiv [We read it in Ukrainian. Ukrainian language manual for foreign students]. Vypusk 1 / za redaktsiieiu H.D. Shvets. Kyiv : Feniks. 112 p.
16. Shevchenko S. (2007). Khudozhnii tekst v kursy ukrainskoi movy yak inozemnoi [Artistic text in the course of Ukrainian as a Foreign Language]. Teoriia i praktyka vykladannia ukrainskoi movy yak inozemnoi. Vyp. 2. Pp. 219–221.